

MEDIEVISZTIKAI VÁNDORKONFERENCIA

Tanulmányok 1.

Szerkesztette

Gephárt Enikő - Hunyadi Zsolt - Martus Nikoletta

Medievisztikai Vándorkonferencia
Tanulmányok 1.

Medievisztikai Vándorkonferencia

Tanulmányok 1.

Szerkesztette:

Gephárt Enikő – Hunyadi Zsolt – Martus Nikoletta

Szeged
2024

STUDIA MEDIAEVALIA ITINERANTIA

Kiadja a Szegedi Tudományegyetem
Történelemtudományi Doktori Iskolája
Felelős kiadó: Deák Ágnes

A kötet megjelenését támogatta:
az SZTE Történelemtudományi Doktori Iskolájának Medievalisztika
Doktori Programja és az SZTE BTK Történeti Intézete

A kiadvány a 2023. május 25–26. között Szegeden megrendezett
I. Medievalisztikai Vándorkonferencia válogatott előadásait
tartalmazza.

A kötetben szereplő tanulmányok lektorai:

Barabás Gábor
Hunyadi Zsolt
Laszlovszky József
Pálosfalvi Tamás
Sebők Ferenc
Szolnoki Zoltán
Thoroczkay Gábor
Veszprémy László

Szerkesztette: Gephárt Enikő – Hunyadi Zsolt – Martus Nikoletta

Kiadványszerkesztés: Ferwagner Péter Ákos
Nyomdai kivitelezés: Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő
Borítóterv: Virágh Ágnes
ISBN 978-963-306-979-0
ISSN 3004-2682

© A szerzők
© A szerkesztők

Tartalomjegyzék

Almási Tibor

Előszó7

Botha-Lőrincz Adrienn

11–12. századi erdélyi várak kutatása Romániában11

Csifó, Tamás

*On the estate administration of Elizabeth Szilágyi
based on the Böszörmény-Debrecen manor*33

Gephárt Enikő

*Titkos házasságok az érett és kései középkorban
Példák a yorki érseki tartományból és a
párizsi egyházmegyéből*.....53

Ignác Ágoston

*A szimbolikus kommunikáció jegyei IV. Henrik
Álmos herceghez címzett levelében*69

Kiss, Gergely – Báling, Péter

*Papal Representatives in Hungary in the Eleventh-
Fourteenth Centuries. The DeLegatOnline Online
Prosopographical Database* 89

Martus, Nikoletta

*The northern boundary of viticulture in Hungary and
Europe at the beginning of the 14th century* 127

Ónadi Sándor

Elvárás és realitás

A klerikusok szerepe Jeruzsálemben (1099–1100)151

Szádoczki Bálint

„Újratervezés” – Aragóniai János pápai legátus

Magyarországra tartó első követségének útvonal-

változtatásai (esettanulmány).....183

Varga Imre Solt

Magyar határvédelmi stratégia

a korai huszita betörésekkel szemben 203

Véber Zoltán

Tallóci Petkó és Hunyadi János kapcsolata233

Visegrádi Renáta

Coluccio Salutati korai missilisei.....255

Előszó

Köszöntöm a jelen kötetet kézbe vevő valamennyi Kedves Olvasót, akik előtt a legkevésbé sem szeretném palástolni, hogy sokféle érzelemtől felhangolva vetem papírra a napvilágot látó munkát bevezető gondolataimat. Mindenekelőtt köszönetemnek adok hangot a bizalomról árulkodó felkérésért a megtisztelő feladatra, amelynek – bevallom – nem könnyű számomra most pusztán egy tudományos kiadvány elé kívánczoló tárgyszerű és érdelemmentes megnyilatkozás alakját öltő szöveget produkálva eleget tenni. A szegedi középkortudományi doktori programhoz huszonnyolc év tanári munka köt, tizenkét éve programvezetőként fogom össze Szegeden e szakterület munkáját, az 1999-ben megrendezett első medievisztikai konferenciánkon tartottam huszonöt éve először – majd azóta még sok alkalommal – záróbeszédet, és most ötödjére indítok útjára előszóval doktoranduszkonferencián elhangzott előadásokból szerkesztett kötetet. E hosszú periódusból, amelyben a medievisztikai képzés részese lehettem – jobbára feledve már a sok-sok, nemegyszer terhesnek érzett teljesített feladat keserveit –, maradandó emlékként számtalan gyönyörű látott szakmai teljesítmény élménye, tehetséges ifjú kutatók megélt szárnybontogatásának öröme, magas pályákat befutó tanítványok karrierútjainak öröndetes megélése gazdagít, amit tanári pályám különleges kiváltságadományaként könyvelek el. Tudván ugyanakkor, hogy rövidesen lezárom ebbéli szakmai tevékenységemet, nehéz magam e helyzetben függetleníteni a visszatekintő, és az elvártnál kissé talán szubjektívebb hangütéstől. Janus-arccal egyszerre nézek vissza a kapuból középkortudományi doktori képzésünk eddig megtett, általam jól ismert útjára, és mérlegelőleg előre az éppen most új kereteket nyerő, a jövő felé járatlan úton elinduló folytatás irányába.

A 2023. évi szegedi doktoranduszkonferencia e rendezvények sorában kétségtől határpontot jelent, minthogy nem egyenes

folytatása az 1999-ben elindult, majd még tíz alkalommal megrendezett konferenciának, amelyekre valamennyi esetben a szegedi középkortudományi képzőhely szervezésében került sor, hanem új alapokon álló, az ország négy egyetemén működő medievisztikai program együtt életre hívott közös vállalkozása volt, amely ezután alkalomról alkalomra körbejár a szakmai együttműködés mellett elköteleződött képzőhelyek helyszínein. E szándékolt cél tükröződik a „vándorkonferencia” formáját öltő új „műfaj”-megjelölésben. Az első vándorkonferencia 2023. május 25–26-án a Debreceni Egyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem medievistáinak kooperációjában valósult meg szegedi rendezésben. Az új alapokon nyugvó vándorkonferenciák kooperatív projektje nyitott és önkéntes mind a közös rendezés és fenntartás bővítése, mind pedig a külső hallgatói jelentkezések és részvételek tekintetében. A hangsúly a közös szakmai platformot képező középkortudomány művelésének elvárásán van. Egy-egy rendezvény nem csupán a doktori képzések hallgatói számára nyújt bemutatkozási lehetőséget, hanem programjának kínálatát a képzőhelyekhez tartozó vagy egyéb kutatóhelyeken működő szakemberek előadásai, referátumai és kutatási beszámolóit, nemkülönben könyvbemutatókat színesítik. Ezáltal a tervek szerint évente sorra kerülő vándorkonferenciák olyan sokfunkciós rendszeres középkortudományi seregszemlékké nőhetik ki magukat, amelyek legfőbb rendeltetése a fórum- és lehetőségteremtés a kutatói pályájuk kezdő szakaszában működő fiatal szakemberek számára ahhoz, hogy méltó közegben tegyék le kutatói névjegyüket a középkortudomány szakmai asztalára. Az egymástól független intézményi keretekben működtetett korábbi rendezvények azon becses hagyományának fenntartása mellett is erősen elkötelezték magukat az új keretek létrehozói, hogy minden vándorkonferenciát az elhangzott előadásokból válogatott és szerkesztett kötet dokumentáljon. Az ilyen típusú első rendezvény konferenciakötétét tartja most kezében a Kedves Olvasó.

Számszerű megközelítésben a kötet a konferencián elhangzott, kéttucatot éppen meghaladó számú hallgatói előadás közel felét tárja a közönség elé. Meglehet, örömünkre lenne, ha ez az arány

magasabb szintet mutatna, de e tekintetben bizonyára nem hagyható figyelmen kívül az új rendezési forma kezdemény jellege és bejáratlansága. Nem kétséges, hogy a folytatásban benne rejlik a bővülés lehetősége és esélye. A most napvilágot látó írások szerzőinek szakmai elkötelezettsége láttán, illetve a tanulmányírással fordított erőfeszítéseik komolyságáról és hitelességéről meggyőződve amúgy is teljesen méltánytalan bármilyen hiányérzetnek hangot adni a köszönő és elismerő szavak mellett. A kötet létrejöttéhez szükséges nagy időráfordítást és figyelmet igénylő áldozatos szerkesztői munkát a konferenciaszervezésben is jeleskedő szege-di doktoranduszok, Gephárt Enikő és Martus Nikoletta végezték, nem kis részben Hunyadi Zsolt Tanár Úr hathatós segítségével támaszkodva. Köszönet illeti mindhármat a töretlen odaadásukért és kitartásukért, miként hálával tartozunk a medievista szakemberek táborából mindazoknak, akik az itt publikált írások önzetlenül segítő lektoraiként, témavezetőiként vagy pusztán tanácsokat adó egyszerű olvasóiként érdemben hozzájárultak a közlemények pontosságának és szakszerűségének erősítéséhez. A szerzők a szóban elhangzott prezentációhoz képest gondos jegyzeteléssel és a hivatkozott tudásbázis körültekintő feltüntetésével támasztották alá szakmai megállapításaik érvényét. A közreadás egy részének a nyelve angol, ami azzal a körülménnyel áll összefüggésben, hogy a fokozatszerzési eljárásokban erősödő igénnyel jelentkezik az idegen nyelven történő publikálás elvárása, amihez viszont jobbra hiányoznak az elérhető és a kezdő kutatók jelentkezése iránt megfelelő fogadókészséget tanúsító orgánusok, publikációs fórumok. A közlemények tematikai tartsága ellenére kétségtelenül megállapítható egy, a közzétett írásokat határozottan összefűző közös nevező, nevezetesen, hogy szerzőik tollát a középkor világa iránti csillapíthatlan belső érdeklődés vezeti, szakmai igyekezetüket pedig eredendően a középkortudomány őszinte tisztelete – hovatovább szeretete – fűti. A hiteles hangú szakmai megszólalásokban rejlik azon reményünk záloga, hogy e dolgozatok megismerése a medievistákon túl a középkor világában szívesen megmerítkező olvasóknak ugyancsak kedvére és örömére szolgálhat.

Hasonló kötetek korábbi bevezetőiben úgyszólván kétévenként lehetőségem volt a középkelet-tudomány egyetemi helyzetét értékelni, a veszélyeztető trendekkel kapcsolatban jelzéseket adni. E helyütt nem ismételtem meg a folyamatossá tett, „reformoknak” nevezett felülről jövő, bürokratikus érdekekben fogant beavatkozások ártó és szétziláló hatásainak bemutatását tudományszakunkra nézve, amely diszciplína szakszerű gyakorlása sok vonatkozásban összetett készségek és jártasságok hosszú időt igénylő kifejlesztésén alapul. Utóbbi mozzanat hiánya óhatatlanul az érdeklődő és értő hallgatói közönség elvékonyodásához, a kompetenciák beszűküléséhez, a minőségi utánpótlás megingásához és a szakmai sorvadozás felgyorsulásához vezet. E megközelítésben a legkézenfekvőbb önvédelmi reakcióként értékelhető a képzőhelyek szakmai összefogásának most életre kelő kezdeménye. A szétforgácsolódás és létszámhiány fenyegető negatív következményeit elsősorban együttműködéssel, az erőforrások és képességek összekapcsolásával érdemes megkísérelni feltartóztatni, vagy legalábbis mérsékelni. Az értő közönség kezébe most eljutó tanulmánygyűjteményre elsősorban az érdekeltek kooperációjának első dokumentumaként tekintve e rendeltetése jegyében ajánlom kötetünket a tisztelt Olvasók figyelmébe.

Szeged, 2024. március 15.

Almási Tibor

VÉBER ZOLTÁN

Tallóci Petkó és Hunyadi János kapcsolata*

Abstract

In my study, I examine the relationship between John Hunyadi and Petkó Tallóci, the Ban of Dalmatia-Croatia, between 1448 and 1453 based on relevant Hungarian, Ragusan, and Venetian sources. The history of the Tallóci family is not unfamiliar to Hungarian historiography, and the activities of the four Tallóci brothers have been extensively explored from the rise of the family to the death of the third brother, Frankó, at the Battle of Kosovo Polje in 1448. The subsequent period has not been examined by historians because, following the death of Frankó, Petkó, the only surviving member of the Tallóci family, withdrew from Hungarian domestic politics in 1446. However, he could not rest in peace, as both Hunyadi and Stjepan Tomaš, the Bosnian king, as well as the Counts of Celje, laid claim to his territories. The governor, starting from 1446 until Petkó's death in 1453, made several attempts to acquire half of the banate to extend his direct influence over the region. Hunyadi's attempts ultimately proved unsuccessful. It was only after the death of Petkó in 1453 that he found an opportunity to obtain the Banate. During this period, he successfully persuaded King Ladislaus the Posthumous of Hungary to appoint his son, László Hunyadi, as the Ban of Dalmatian-Croatian.

* Köszönetemet szeretném kifejezni Pálosfalvi Tamásnak, aki lektorként értékes megjegyzésekkel látta el a tanulmányt.

A tanulmányt Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásából a Debreceni Egyetem TKP2021-NKTA-34 számú projektje támogatta.

A szerző a HUN–REN–DE Középkori Magyarország és Közép-Európa Hadtörténete Kutatócsoport tagja.

Jelen tanulmány szerzőjének a Hunyadi János korabeli Magyarországban a Boszniával és Raguzával fennálló kapcsolatait kutatva lett világos, hogy a raguzai és velencei forrásokban viszonylag sok szó esik az utolsó életben maradt testvéréről, Tallóci Petkó bánról. Mivel a Tallóciak és Hunyadi János karrierje több alkalommal keresztezték egymást,¹ ezért nem alaptalan az a kérdés, hogy az „elszürkült életű” Petkó és Magyarország kormányzója között fennmaradt-e valamilyen szintű kapcsolat Matkó 1445-ös halála után. A kérdés megválaszolásával kettős célunk van. Egyrészt adalékokkal szolgálhatunk Petkó életének és dalmát-horvát bánságának megismeréséhez. Másrészt pedig megismerhetjük azt, hogy Hunyadi miként próbált befolyást és hatalmat szerezni a horvát bánságban.

A raguzai kereskedőcsaládból származó Tallóciak Zsigmond király uralkodása alatt jelentek meg a magyar politikában, és pályájuk 1429-től kezdve folyamatosan felfele ívelt, s nemcsak Zsigmond, hanem Habsburg Albert és Jagelló Ulászló királyok uralkodása alatt is. A család hatalmi pozícióját jól szemlélteti, hogy Zsigmond halálakor három bánság, öt főpapi javadalom, több ispánság és negyvenhét királyi vár igazgatása képezte hatalmuk alapját.² Bár Albert és Ulászló uralkodása alatt a szörényi bánság és a nándorfehérvári kapitányság Hunyadi János kezébe került, ez nem okozott konfliktust a két család között.³ Az elvesztett tisztségeket pedig az uralkodók jelentős birtokadományokkal pótolták, amelyek közül kiemelkedik a kihalt Nelipčić család Cetinai zsupánság területén fekvő, hatalmas birtokvagyon. Ettől kezdve Tallóciék 1443-tól Cetina comesének nevezték magukat.⁴

A nagyhatalmú Cillei családnak – amelynek szlavóniai hatalma ellensúlyozására emelte fel Zsigmond király a Tallóciakat – jelentős érdekeltségei voltak Szlavóniában és Horvátországban, sérelmezte a Tallóciak növekvő hatalmát és befolyását ezeken a területeken. Amíg azonban ellenfelei a király támogatását élvezték, nem

¹ ENGEL 2003, 519–522.

² ENGEL 1977, 80–81. A tisztségeikre ld.: ENGEL 1996b, 236.

³ MÁLYUSZ 1980, 567, 573.

⁴ MÁLYUSZ 1980, 568.

tudtak fellépni ellenük. A helyzet azonban alapjaiban változott meg Ulászló király (1444) és Matkó (1445) halálával.

1445 elején a Cilleiek azonnal támadásba lendültek, és elfoglalták a zágrábi püspökséget és tartozékait, amelyeket a Tallóciak tartottak a kezükben. Az ősz folyamán újabb hadjáratot indítottak, először a vránai perjelség szlavóniai várait foglalták el, köztük Pekrecet is, amelynek védelme során hunyt el a vránai perjel, Tallóci Jován, majd a szlavóniai Tallóci-birtokokat is uralmuk alá vonták.⁵ A dalmát-horvát bán, Petkó, aki a családi „munkamegosztásban” a dalmát és horvát területekért felelt, és életének jelentősebb részét ezeken a területeken töltötte, mintegy megérezve a családjá ellen készülő „vihart”, már 1445 januárjában olyan kérvénnyel fordult a Raguzai Köztársasághoz, hogy szeretné megvásárolni a néhai Hervoja bosnyák vajda városbéli házát, illetve egyéb birtokokat és ingatlanokat.⁶ Nem sokkal később, az 1445. év végén Petkó a Cilleiek szlavóniai támadásától megrémülve és két testvére halálától megtörve Velencéhez fordult segítségért. A követein, a scardonai⁷ és a nonai⁸ püspökökön keresztül közölte a Szenátussal, hogy előkészületek folynak a bánságból való kiűzésére, ezért óvintézkedéseket kell hoznia.⁹ A dalmát területek megtartása érdekében felajánlotta a Köztársaság számára a saját várbirtokát, Klisszát, a báni honorhoz tartozó Knint és Ostrovičát, továbbá két meg nem nevezet helyet. Mindezekért cserébe pedig tisztességes megélhetést, illetve felvételt kért a Nagytanácsba.¹⁰

⁵ A hadjárat eseményeire ld.: PÁLOSFALVI 2000, 80–84.

⁶ RAGUZA 460–461; MÁLYUSZ 1980, 569.

⁷ Spalatói Félix (Feliks Splićanin, Felice da Spalato), ágostonrendi: LAKIĆ 2001, 201.

⁸ Velencei Natalis (Natalis Mlečanin, Natalis de Venetiis), karmelitarendi: EUBEL 1914, 204.

⁹ „[...] *quod ipse bannus Petrus videt multa parari contra se ad expellendum eum de dominio bannatus, ob quod necessarium est ei capere partitum*”: LISTINE IX, 233–234.

¹⁰ „[...] *et quia magnificentia sua et fratres sunt affecti nostro dominio, contentarentur nobis dare Sclisam, Teninum et Ostrovizaz et duo alia loca, que loca valde faciunt pro conservatione et securitate status nostri in partibus Dalmatie, cum hoc, quod eos aggregemus in numero nobilium nostri maioris consilii, et provideamus, quod vivere sub nostro dominio condecenter possent*”: LISTINE IX, 234.

Válaszában Velence elutasította az ajánlatot arra hivatkozva, hogy nem törekszik az uralomra, és jobbnak látja, ha ezek a területek a bán kezében maradnak. Ugyanakkor hajlandó egy méltányos összeget juttatni Petkónak, ha cserébe átadja számára Klisszát, a vár feletti joghatósággal és a hozzá tartozó területekkel együtt.¹¹ Természetesen Velence nem mondott igazat azzal kapcsolatban, hogy nem törekszik a dalmát-horvát térségben uralomra, pusztán ügyelt arra, nehogy a báni honorhoz tartozó birtokokat szerezzen meg, és ezáltal háború robbanjon ki a városállam és a Magyar Királyság között.¹² Válaszában ezért csak a Petkó saját birtokaihoz tartozó Klisszát kérte, amiért cserébe pénzt ajánlott fel.

Nem tudjuk mi okból, de Petkó végül nem fogadta el Velence ajánlatát. Elképzelhető, hogy döntésének köze lehetett Hunyadi Jánosnak a Cillei grófok ellen vezetett bosszúhadjáratához.¹³ Egy ettől teljesen eltérő következtetéseket biztosító forrásról is tudomásunk van, miszerint Tallóci Petkó 1445. december 9-én személyesen jelent meg a császári káptalan előtt, ahol ötszáz forintért elzálogosította a Körös megyei Klokocsovc birtokot Cillei Ulriknak.¹⁴ Az időpont kulcsfontosságú a kérdés megválaszolásához, mivel ekkor zajlott Cilleinek a Tallóciak szlavóniai birtokai elleni hadjárata. Mit keres ekkor a bán Szlavóniában, és miért éppen Cillei Ulriknak zálogosít el birtokot, aki ebben az időben sorra foglalja el a Tallóciak kezében lévő várakat? Mivel más magyará-

¹¹ „[...] *ex nunc parati sumus ipsi magnifico banno et fratribus mutuare illam summam denariorum, que honesta et conveniens fuerit, cum hoc, quod pro securitate nostra nobis assignet fortilicium Scisse cum jurisdictione et territorio suo*”: LISTINE IX, 234.

¹² Az 1458-ban magyar fennhatóság alá került Dalmáciát a magyar trónkövetelő, Nápolyi László 1402-ben szállta meg, 1409-ben pedig százezer arany ellenében eladta Velencének. Ez az ügylet vezetett a Magyar Királyság és a Velencei Köztársaság közötti konfliktushoz, ami 1433-ig tartott, és amelynek következményeként a Magyar Királyság elvesztette Dalmáciát. Ezt követően Dalmácia már csak formálisan szerepelt a bánok címében, valóságos hatalmukat elvesztve a terület felett. MÁLYUSZ 1980. 90–95. Velence ezután is törekedett a magyar területek megszerzésére, de ahogy a tanulmányunk is mutatja, kerülte a fegyveres konfliktust és más módszerekkel igyekezett ezeket befolyása alá hozni.

¹³ Hunyadi Cilleiek elleni bosszúhadjáratára ld.: PÁLOSFALVI 2000, 86–87.

¹⁴ DL 34 069; PÁLOSFALVI 2000, 82–83.

zatot erre a kérdésre szinte lehetetlen adni, így helytálló lehet Pálosfalvi Tamás azon felvetése, hogy valamilyen egyezség született ekkor Petkó és Cillei Ulrik között, azzal kapcsolatban, hogy Cillei nem háborgatja Petkót a dalmát-horvát bánságában.¹⁵

Ettől függetlenül Petkó nem nyugodhatott meg, mivel egy ellen irányuló támadástól továbbra is tartott, úgyhogy ismét Velencehez fordult segítségért. Ez nem meglepő annak tükrében, hogy az 1445 őszen és telén zajló szlavóniai hadjárat alatt – Pekrec ostroma során – halt meg a fivére, Jován, ráadásul Frankó felesége és fia, Cillei Ulrik fogságába esett.¹⁶ Velence ekkor már nem tartózkodott a segítségnyújtástól: 1446. április 8-án Francesco Foscarei velencei dózse engedélyt adott Petkónak arra, hogy Dalmácia területén számszeríjakat és egyéb védelemhez szükséges eszközöket vásároljon, valamint számszeríjászokat fogadjon fel.¹⁷ Továbbá felszólította a dalmáciai területek vezetőit, hogy a bán azon alattvalóit, akik veszélyben érzik magukat, fogadják be a velencei területeken.¹⁸

A támadás végül nem következett be, viszont Szlavóniában mégis olyan dolgok mentek végbe, amelyek miatt Petkó helyzete egyre nehezebbé vált. Két testvére halálán és a szlavóniai elvesztett területeken felül a családja elvesztette a szlavón báni címet, illetve a vránai perjelség birtokait is. Az életben maradt testvére, Frankó, aki korábban osztozott Matkóval a szlavón báni címen, a Cilleiek sikeres támadása és Hunyadi ellentámadása után, 1446. augusztus 26-tól kezdődően már csak egykori bánként szerepel a forrásokban.¹⁹ Cillei Frigyes és Ulrik 1445 nyarán felvették a szlavón báni címet,²⁰ majd Hunyadi János a Cilleiek elleni bosszú-

¹⁵ PÁLOSFALVI 2000, 83, 224. jz.

¹⁶ MÁLYUSZ 1980, 570; PÁLOSFALVI 2000, 84.

¹⁷ „[...] *quod accidente casu, quo magnificus banus Petrus opus haberet extrahi facere de locis nostris vobis commissis balistas, sagitamenta et alias munitiones aut res oportunas pro defensione suorum locorum aut balistarios conducere de subditis nostris, permittatis pro denariis suis munitiones et res predictas de locis nostris ad loca sua conducere ac conduci facere [...]*”: LISTINE IX, 240.

¹⁸ LISTINE IX, 240.

¹⁹ DL 13 952; DL 13 443; ENGEL 1996a, 21.

²⁰ ENGEL 1996a, 21.

hadjárata után közvetlenül, 1446 nyarán a rokonát, Székely Jánost tette meg Szlavónia, Horvátország és Dalmácia bánjává és a vránai perjelség kormányzójának.²¹ Így a Tallóci családnak nemcsak a hatalma és a bevételeinek nagyrésze fogyatkozott meg, hanem Petkónak egy társbán érkezésére is fel kellett készülni. Az a reménye, hogy a Cillei–Hunyadi-konfliktus még változtathat a kialakult helyzeten, hamar szertefoszlott. 1447 februárjában Hunyadi már mint kormányzó kiegyezett a Cilleiekkel, azzal a céllal, hogy helyreállítsa a belpolitikai helyzetet, és megerősítse a kormányzói hatalmát.²² A szerződésben a felek barátságot kötöttek egymással, amelyet Cillei Erzsébet és Hunyadi László házasságával akartak megpecsételni. A szerződés legitimizálta a Cillei grófnak a szlavón bánság feletti hatalmát, vagyis a Tallóciak kárára történt foglalásaik ellen nem hozott rendelkezéseket. A Cilleieknek egyedül a vránai perjelség birtokait kellett átadniuk Garai László macsói bánnak, aki pedig átengedte azokat Székely Jánosnak, a vránai perjelség kormányzójának.²³ A szerződést követően Székely már nem volt tovább szlavón bán, viszont a dalmát-horvát bánságát megtartotta.²⁴ A szerződés természetesen rosszul érintette Tallócit, és emiatt újra tárgyalásokba kezdett a velenceiekkel, a forrásban meg nem nevezett, de feltehetően a korábban említett várak átadásáról.²⁵

Arról, hogy Székely János járt-e valamikor a dalmát-horvát bánságban, nem maradt fenn forrásunk, de a bánság felének átadásáról szóló tárgyalásról bizonyosan tudunk. Christophoro Marcello, Sebenico *comese* 1448. augusztus 29-én követe útján arról számolt be Velencének, hogy „megbízható hírek” szerint Hunyadi János rokona Horvátországba érkezik, hogy Petkó támogatásával elfoglalja a bánság felét, majd ezt követően közös erővel megtámadják a velencei kézen lévő Zárát és Sebenicót.²⁶ Ez a for-

²¹ ENGEL 1996a, 21.

²² DL 37 615; PÁLOSFALVI 2000, 88.

²³ PÁLOSFALVI 2000, 89.

²⁴ PÁLOSFALVI 2000, 92.

²⁵ LISTINE IX, 264.

²⁶ „*Concio sia che le parti de Croatia se ha per ferma novella, che el nepote de Ghiudanis, che se gran capitan di Vnghari, vien in le parti de Crovatia per*

rás több szempontból is figyelemre méltó számunkra. Egyrészt arról tanúskodik, hogy létrejött valamilyen egyezség Tallóci és Hunyadi között a bánság megosztásáról. De ki lehetett Hunyadi rokona, aki a bánságba érkezett? Feltételezhetjük, hogy Székely János dalmát-horvát bán volt az illető, aki Hunyadi sógora és egyben egyik kapitánya is volt.²⁷ De ő ekkor már bizonyosan nem járt Horvátország közelében sem, ugyanis az év elején Erdélyben, majd Magyarországon tartózkodott és a rigómezei hadjáratot szervezte, ahol végül októberben életét vesztette.²⁸ Ez azonban, feltesszük, nem vonhatja kétségbe a sebenicói *comes* értesülését, mert a tárgyalás vélhetően hosszabb folyamat lehetett, és a bánság átvételét a rigómezei hadjárat utánra is időzíthették. Ezt igazolni nem tudjuk ugyan, de ez látszik a legvalószínűbbnek.

A forrásból kitűnik, hogy a sebenicóiak komolyan vehették az elkövetkezendő támadás hírért: engedélyt kértek a városfalak tornyainak kijavítására, újak építésére, továbbá számszeríjakat is kértek a védelem megerősítéséhez.²⁹ Velence megadta az engedélyt, valamint pénzt is adott számszeríjakra a dalmát városnak.³⁰ Végül a támadásból és a bánság átvételéből nem lett semmi, ahogy a jövőbeli eseményekből látni fogjuk.

Erdemes feltennünk a kérdést, hogy miért egyezhetett bele végül Tallóci a bánság felének átengedésébe, annak ellenére, hogy Székely János már 1446 óta viselte a dalmát-horvát báni címet, mégse ismerjük se ő, se valamelyik familiárisának horvátországi működését 1446–1448 között. Tudjuk, hogy 1448 tavaszán nagy török támadás érte Horvátországot és Boszniát,³¹ a bán alattvalói pedig velencei területeken kerestek menedéket a pusztítás elől.³²

occupare la metade del Banadego di Croatia con voluntade de Ban Piero, el qual al presente signoriza dicta parte, ad intention, secondo vien dicto, per far guerra a Dalmatia, specialmente a Zara et a Sibenico [...]: LISTINE IX, 277.

²⁷ KUBINYI 2001, 10.

²⁸ URKUNDENBUCH 2632. sz; PÁLOSFALVI 2000, 94.

²⁹ LISTINE IX, 277–278.

³⁰ LISTINE IX, 277–278.

³¹ ČIRKOVIĆ 1964, 104.

³² „*Et occorse questa prima vera proxime passata, che vignando i Turchi in le parti de Croatia, quasi tutti sottoposti al ban cusi Morlachi come Crovati cun le lor robbe e animali scampo sul contado de Sibenico [...]*”: LISTINE IX, 279.

A támadás híre Hunyadihoz is eljutott, aki márciusban *generalis exercitust* hívott össze, és április 12-én a Körös megyei Berzócén várta, hogy a török támadás Szlavóniát is elérje.³³ A támadás végül nem jutott el Szlavóniáig, de jó alkalmat kínált Hunyadinak arra, hogy tárgyalást folytasson a bánság megosztásáról. Tallóci a török támadás elszenvedőjeként beleegyezhetett Hunyadi tervébe, ezáltal remélve katonai segítséget a kormányzótól.

A Rigómezőn elszenvedett vereség végül keresztülhúzta Hunyadi számításait. Székely János elesett a csatában, és nem rendelkezünk forrásokkal arról, hogy bárki átvette volna a bánság egy részét Petkótól. Ennek ellenére 1449. április 7-én Tamás István (Stjepan/Stefan Tomaš) bosnyák király értesítette Velencét, miszerint a bán azt tervezi, hogy átadja a magyaroknak a bánság felét, ami nem lenne előnyös se a bosnyákoknak, se a velenceieknek.³⁴ A tárgyalás azonban ezúttal is elakadt, aminek okát szintén nem tudjuk. Ezt követően Tallóci folyamatosan támadás alatt állt.

Velencébe elsőként 1449. május 20-án érkezett segélykérés a bántól, aki a követe, Tuskanić András útján kért hadi felszerelést és számszeríjakat, hogy meg tudja védeni Osztrovica várát és egyéb uralma alatt álló területeket. Valamint azzal a kéréssel élt, hogy a Köztársaság ne engedje be a területére az ő ellenségeit.³⁵ A Köztársaság a válaszában a jóindulatáról és a támogatásáról biztosította Petkót, és megpróbált a kéréseinek eleget tenni.³⁶ A „nehézségek és zavarok”³⁷ miatt szeptember 18-án a scardonai püspököt küldte Velencébe, ahol megismételte a korábbi kéréseit, és továbbiakat fogalmazott meg. Immár kölcsönért is folyamodott,

³³ ZICHY IX, 184–185.

³⁴ „[...] *quod sensit, banum Pirchum praticare et velle dare medium banatus sui Hungaris, et pro statu suo et nostro minime faceret habere ipsorum Hungarorum viciniam multis respectibus*”: LISTINE IX, 300.

³⁵ „[...] *et primo, quod de munitionibus ei subvenire velimus, et de eis gratis sibi dare; secundo, de ballistariis etiam expensis nostris ei succurrere velimus, ut Ostroviz et alia loca per eum possessa tenere et conservare valeat; et tercio, quod eius inimici in locis nostris receptum non habeant*”: LISTINE IX, 305.

³⁶ LISTINE IX, 305–306.

³⁷ „*labores et disturbia*”: LISTINE IX, 311.

illetve a számszeríjak mellé már puskaport is kért.³⁸ A területén zajló harci cselekmények intenzitásának erősödését jól érzékelteti, hogy ismét védelmet kért a harcok elől menekülő népe számára. A köztársaság mindkét utóbbi kérését teljesítette Tallócinak. Utasítást küldött Zarába, hogy engedélyezzék Petkó számára a számszeríjak és a lőpor beszerzését a dalmát területekről, valamint felszólították a záraiakat, hogy nyújtsanak védelmet a menekültek számára.³⁹ Kölcsönt azonban, a nehéz anyagi helyzetükre hivatkozva, nem adtak.⁴⁰ Arról viszont, hogy ki ellen harcol Tallóci, az eddig felhasznált forrásaink nem szólnak.⁴¹

A bán helyzete a következő év folyamán sem javult. 1450. augusztus 4-én a velencei dózse üzenetet küldött a zárai kapitánynak, hogy abban az esetben, ha Petkót támadás éri, számszeríjászokat toborozhat, valamint fegyvereket és egyéb szükséges felszerelést vásárolhat Dalmácia területén.⁴² A támadás be is következett, és a nyár folyamán elvesztette Osztrovicát és egy másik várat is.⁴³ A velenceiek egyáltalán nem tartották jónak a bán helyzetét, és azt jegyezték fel róla, hogy „minden felől veszélyek fenyegetik, és minden irányból nehézségekbe ütközik”,⁴⁴ valamint, hogy a „helyzete reménytelen”.⁴⁵ A Szenátus ezért attól tartott, hogy Tallóci elveszítheti a Spalato mellett fekvő Klisszát, ami számukra nagy veszélyt jelentene, ezért felkérték a spalatói *comest*, hogy ha a bán beleegyezik, vegyék át a veszély idejére a

³⁸ „*Et ex nunc captum sit, quod dentur ei balliste et pulvis, quam petiit*”: LISTINE IX, 311.

³⁹ LISTINE IX, 312.

⁴⁰ LISTINE IX, 311.

⁴¹ „[...] *magnifico bano Pirco a nonnullis emulis suis bellum infertur*”: LISTINE IX, 311.

⁴² „[...] *quod bellum sue magnificentie inferatur, permittere debeatis eius magnificentiam pro deffensione locorum suorum ballistarios sollidare et habere, ac arma et alia necessaria emere et extrahere de Jadra et territorio vobis commisso*”: LISTINE IX, 353.

⁴³ LISTINE IX, 363, 366.

⁴⁴ 1450. október 31. „[...] *quoniam modo prefatus banus undique timet et undique sunt sibi angustie*”: LISTINE IX, 360.

⁴⁵ 1450. november 23. „[...] *quotque status illius banni in ruinam pronus esse videbitur*”: LISTINE IX, 363.

vár védelmét.⁴⁶ Petkó helyzete rendkívül kilátástalan lehetett, ezért V. Miklós pápához fordult védelemért, aki őt az Apostoli Szentszék védelmébe helyezte 1451. január 21-én.⁴⁷

Mégis ki állhatott a támadások mögött? Két nevet ismerünk a bán ellenfelei közül. Az egyik egy bizonyos Ivan Novaković,⁴⁸ aki korábban a cetinai *comes*nek, Ivan Nelipčić-nek volt a vajdája.⁴⁹ A másik személy pedig, aki elfoglalta Osztrovicát, egy bizonyos Tamás volt.⁵⁰ A legegyszerűbb lenne Szentgyörgyi Székely Tamásra gondolnunk, a korábbi bán fiára,⁵¹ Hunyadi rokonára, akit a kormányzó ebben az évben nevezett ki a vránai perjelség élére.⁵² Azonban abban a levélben, amelyben megnevezik ezt a bizonyos Tamást, azt is megemlítik, hogy Zára város rektorai megpróbálták rábírní őt, hogy adja vissza Osztrovicát a bánnak, és térjen vissza a bán iránti engedelmességre.⁵³ De ő ezt nem tette meg, és „inkább hajlott mások rábeszélésére és ígéreteire”.⁵⁴ Ebből egyértelműen kiderülhet számunkra, hogy nem Székely Tamásról van szó a forrásban, mert sem dalmát-horvát bánként, sem vránai perjelként nem számított volna Petkó alattvalójának, amiért vissza kel-

⁴⁶ „[...] *quidquid agetis, fiat cum consensu et voluntate banni, et sine novitate et motu belli*”: LISTINE IX, 363. „[...] *et quociuscumque illud habere vellet, ipsum ei restitui et assignari faciemus*”: LISTINE IX, 366.

⁴⁷ LUKSICS 1938, 294. 1214. sz.

⁴⁸ LISTINE IX, 362.

⁴⁹ LISTINE IX, 69–70. Ivan Novaković először 1438-ban lázadt fel a Tallóciak ellen, és felajánlotta Velence számára Klissza alsóvárát „*suburbia castris Clissi*”: LISTINE IX, 108–109. A velenceiek elmondása alapján a bán és a vajda a múltban többször tárgyaltak már egymással, de nem sikerült kiegyezniük: LISTINE IX, 362.

⁵⁰ LISTINE IX, 366.

⁵¹ KUBINYI 2001, 10. A szakirodalomban az eddigiekben Székely Tamást János fiaként azonosították, maga Kubinyi is, de megengedi, hogy „esetleg testvére” is lehetett. A tanulmány lektori véleményében Pálosfalvi Tamás úgy fogalmazott, Tamás „valószínűleg János testvére” volt. A kérdés megoldása azonban nem a jelen tanulmány tárgya.

⁵² ENGEL 1996a, 82.

⁵³ „[...] *rectores nostri Jadre [...] suadere fecerunt et conati sunt inducere ilium Thomasium, qui ei acceperat suprascriptum castrum Ostrovice, ut illud ei restitueret et ad obedientiam sue magnificentie rediret*”: LISTINE IX, 366.

⁵⁴ „[...] *sed magis voluerunt suasiones et promissiones aliorum, quam verba dictorum nostrorum rectorum*”: LISTINE IX, 366.

lett volna térnie a bán iránti engedelmességre. Véleményünk szerint ezért a bánnak egy familiárisára kell gondolnunk. Rendelkezésünkre áll egy 1451. július 12-én a knini káptalan előtt kiállított szerződés, amelyben Tallóci Petkó és Tvrtković Tamás, a korábbi vicebánja⁵⁵ békét kötöttek egymással.⁵⁶ Petkó a káptalan előtt megbocsátotta azokat a tetteket, amelyeket korábban ellene követett el Tamás, többek között fosztogatást, gyűjtogatást és egyéb hasonló cselekedeteket.⁵⁷ Cserébe Tvrtković megígérte, hogy soha többet nem hagyja el a bánt senki miatt, csalás és ámítás nélkül fogja szolgálni a jövőben. A szerződésben szó esett még arról is, hogy jelenleg Tvrtković birtokában van Osztrovica vára és Scardona városának a fele, aki ezeket honorként megtarthatja, de cserébe átadja a bánnak a tulajdonában lévő, Lika megyében fekvő Bilaj várát, annak minden tartozékával együtt mindaddig, ameddig ő a kezében tartja az említett területeket.⁵⁸ Ezek alapján bizonyosan kijelenthető, hogy Ivan Novaković mellett bilaji Tvrtković Tamás, korábbi vicebán lázadt fel Tallóci ellen, egy ismeretlen személy megbízásából, akinek kilétére a későbbiekben visszatérünk.

A horvát bánságban folyó harcokkal párhuzamosan, közvetlenül a bán szomszédságában a Szent Száva hercege, Stjepan Vukčić Kosača és a Raguzai Köztársaság között fennálló gazdasági konfliktus háború kitörésével fenyegetett.⁵⁹ 1451. április 14-én Ragusa városa követet küldött a Magyar Királyságba azzal a céllal, hogy segítségért folyamodjon. A követnek az útja során meg kellett állnia Tallócinál, hogy kiderítse, hajlandó-e csatlakozni a háborúhoz, és ha igen, mekkora sereggel, és mennyi időre tudja segíteni őket.⁶⁰ Ragusa kérése nem volt alaptalan. A korábbiakban, ha Raguzának konfliktusa volt valamelyik szomszédjával, a magyar

⁵⁵ ENGEL 1996a, 26.

⁵⁶ DL 81 020; ZICHY IX, 288–290.

⁵⁷ „[...] *videlicet primo et principaliter universa et singula dampna, iniuria, spolia, combustiones et alia quevis malorum genera et nocumenta per ipsum dominum banum et familiares ipsius quoscumque et qualitercumque hucusque tempus eidem facta et insulta (sic!)*”: ZICHY IX, 288–289.

⁵⁸ ZICHY IX, 289.

⁵⁹ A háborúra ld.: FINE 1994, 579–581.

⁶⁰ RAGUZA 488–490.

uralkodó a dalmát-horvát bánat küldte a probléma megoldására. Így történt ez 1439-ben is, mikor Albert király megparancsolta a Tallóci fivéreknek, Matkónak és Petkónak, hogyha Stjepan Vukčić Kosača boszniai nagyvajda⁶¹ megtámadja Raguzát, a horvát báni erőkkal védjék meg a várost.⁶² A követ hamarosan meg is érkezett a Klisszában tartózkodó bánhoz, ahonnan azonnal jelentést küldött Raguzába. Maga a jelentés nem maradt fenn, de az erre válaszoló raguzai levél igen. Ez beszámol arról, hogy a bán csak abban az esetben tud segítséget nyújtani, ha a raguzaiak kibékítik őt Hunyadival, és erre a feladatra a bán felkéri a Hunyadihoz utazó raguzai követet.⁶³ A követ ezután folytatta az útját Magyarországra. A kormányzóval folytatott tárgyalásról május 25-én küldött jelentést, amiben megemlítette, hogy Hunyadi hajlandó kegyet gyakorolni a bán irányába, ha teljesíti az ígéretét és átadja a bánság felét.⁶⁴ Ezen felül a jelentés azt is megemlíti, hogy Hunyadi listát küldött Petkónak mindarról, amit követel tőle.⁶⁵ A raguzai értesülésekből tehát arra következtethetünk, hogy a bánság átadása végül Tallóci ellenállása miatt akadt el.

A tárgyalásokról Velence is tudomást szerzett, mégpedig Scardona püspökétől, aki amellet, hogy gyakran Petkó velencei követeként működött, és a püspöki hivatását gyakorolta, Velence informátoraként is tevékenykedett.⁶⁶ Egy 1451. május 18-án keletkezett forrásból értesülünk arról, hogy a püspök tudomást szerzett valamiféle Hunyadi és Tallóci között létrejött egyezségről,

⁶¹ Az egyik legerősebb és legnagyobb területtel rendelkező bosnyák tartományúr, Hum (Halomföldre) ura. 1448-ban elszakadt Boszniától, és felvette a Szent Száva hercege címet: PÁLOSFALVI 2016, 113–116.

⁶² RAGUZA 428.

⁶³ „[...] *Petar ban ne ba mandato pregando, cbe voiamo esser amezatori tra lo prefato governador et lo detto Petar ban [...]*”: RAGUZA 504.

⁶⁴ „[...] *et voi ne havete scritto ch' el governador era contento de esserli grazioso scritto, pur che Petar ban ge attendesse la promessa, zoé la mitá del banato*”: RAGUZA 508.

⁶⁵ „[...] *el governador haveva mandato al decto ban un registro de quello che esso governor voleva*”: RAGUZA 508.

⁶⁶ Scardona püspöke Zárán keresztül tájékoztatta Velencét a Hunyadi és Tallóci Petkó közötti tárgyalásról. A velenceiek hálások voltak az információért, és hasonló információkért újból a püspökhöz küldték az embereiket: LISTINE IX, 378–379.

amit a végrehajtás előtt meg kell erősíteni a pápának.⁶⁷ Velence az információt olyannyira komolyan kezelte, hogy azonnal cselekvésre szánta el magát: huszonöt számszeríjat, huszonöt hordó puskaport küldött Vránába, és felszólította Zára városát, hogy lássa el az erősséget élelmiszerekkel és minden egyéb, a védelemhez szükséges eszközökkel.⁶⁸ Mindezek mellett szigorú ellenőrzés alá vonták a vránai helyőrséget. Velence úgy értesült, hogy a katonák egy része már régebb óta ott teljesít szolgálatot, és emiatt kapcsolatba kerültek a helyeikkel, vagyis szláv feleségük volt. Ezek közül a gyanúsakat el kellett bocsátaniuk, és helyükre új, megbízható katonákat kellett toborozniuk.⁶⁹ Továbbá Velence arra is parancsot adott, hogy a Vrána közelében fekvő, és ugyancsak Velence területén található Novigrád és Nona falait is javítsák és erősítsék meg, továbbá gondoskodjanak az ellátásukról.⁷⁰

A Scardona püspökének információit közlő forrásunk több szempontból nagyon szűkszavú. Nem tudjuk, milyen egyezséget kötött Hunyadi és Tallóci, valamint hogy mi volt az ok, amiért ezt meg kellett erősítenie a pápának, illetve milyen támadás kivédésére készültek Vránában. Bár ezekre a kérdésekre nem tudunk szilárd alapokon nyugvó választ adni, mégis vannak olyan forrásaink, amelyek segíthetnek egy hipotézis felállításában. Az egyezségről szóló velencei értesülés mögött feltételezhetően ama raguzai jelentésben leírt esemény is szerepet játszhatott, miszerint Hunyadi a bánság felét kérte Tallócitól, valamint egy listát küldött az általa igényelt területekről.⁷¹ Ugyancsak gyanítható, hogy a két fél közötti egyezségben szó lehetett Vránának valamilyen úton történő megszerzéséről, ami azonnali reakciót váltott ki Velencéből.

⁶⁷ LISTINE IX, 379.

⁶⁸ „*Deliberavimus cum nostro consilio rogatorum vobis mittere per dictum Ciprianum ballistas XXV. et barilia xxv pulveris a bomba, quas res cum receperitis, debeat subitō mittere Auram, et fulcire locum illum victualis et aliis rebus necessariis, sicut pro illius bona conservatione et deffensione necessarium cognoveritis*”: LISTINE IX, 378–379.

⁶⁹ LISTINE IX, 379.

⁷⁰ LISTINE IX, 379.

⁷¹ Ld. 64. és 65. jz.

A velencei forrás keletkezésével egy időben, május 18-án, még a raguzaei követ megérkezése előtt Hunyadi levelet küldött Velencébe. Ebben az állt, hogy rokonától, Székely Tamástól azt az információt kapta, hogy Velence a perjelségének egyes jogait és birtokait, nevezetesen Vrána várát már hosszú évekkel ezelőtt elidegenítette tőle és a Magyar Királyságtól. Ezért felkérte Hunyadit, hogy szerezze vissza ezeket az elvesztett jogokat, aki az ügy rendezése miatt Velencébe küldte familiárisát.⁷² Vrána vára 1409-ben került a Velencei Köztársaság birtokába, és a Zsigmond királlyal kötött 1433-as római egyezmény következtében a Magyar Királyságnak végleg le kellett mondania a területről.⁷³ Hunyadi ezt minden bizonnyal tudhatta, és bizonyosan nem is számított pozitív válaszra az üggyel kapcsolatban. De akkor mi lehetett a célja ezzel? Elég merész feltételezés, de Hunyadi akár a fegyveres támadásra is gondolhatott, és szinte bizonyos, hogy ennek ügyében várhatták a korábban említett pápai megerősítést.

Noha a velencei forrás már megkötött egyezségről beszélt, úgy tűnik, a raguzaiak által említett lista túlságosan is súlyos követeléseket támasztott a bán felé. Petkó követe – ugyanaz a scardonai püspök, aki korábban Velencét tájékoztatta a megegyezésről – 1451. július 29-én a bán területeinek védelmét kérte a Köztársaságtól, amelytől, ha ezt nem tudja megtenni, háromezer dukát kölcsönt kért, amiért cserébe felajánlotta a Spalato melletti sótelepeit.⁷⁴ A forrás kiemeli, hogy a követ azt is közölte a Szenátussal, hogyha az egyik lehetőséget sem fogják a bán számára biztosítani, kénytelen lesz a területeit átadni Hunyadinak, aki ellen nem tudja megvédeni magát.⁷⁵ Velence – látva a bán szorult helyzetét – haj-

⁷² VITÉZ 1980, 163.

⁷³ HUNYADI 2006, 205. Bővebben ld. 14. jz.

⁷⁴ „*Reverendo patri episcopo Scardone oratori magnifici bani Pirci, [...] peti- itque favores nostros pro conservatione locorum suorum, seu quod ilia accipiamus in protectionem et in manibus nostris. Quod si etiam nobis facere non videtur, mutuemus ei in istis necessitatibus suis duc. III m., quum ob hoc offert se dare nobis in pignus salinas suas, quas habet prope Spaletum etc.*”: LISTINE IX, 395.

⁷⁵ „[...] *quod si ei non satisfaciemus per aliquem modorum predictorum, coactus est tradere terras et loca sua in manibus magnifici domini Johannis vavode, contra quem amplius se tueri non poterit.*”: LISTINE IX, 396.

landónak mutatkozott háromezer dukát kölcsönt adni, viszont cserébe Klisszát kérte.⁷⁶ A követ nem fogadta el az ajánlatot, de engedélyt kért fegyverek vásárlására, amit meg is adtak számára, de csak abban az esetben, ha valóban háború törne ki.⁷⁷ A várt támadás végül nem következett be. Hunyadit az év második felében teljesen lekötötte a Giskra (Jan Jiskra z Brandýsa) ellen kiújuló háborúja.⁷⁸

Az 1452-es év eseményeiről már csak nagyon szórványos adatokkal rendelkezünk. Fennmaradt egy 1452-ben íródott, de pontos datálás nélküli raguzai levél, amelyből megtudhatjuk, hogy a Magyarországon lévő raguzai követ bepanaszolta a bánt a kormányzónál. A méltatlankodás oka az volt, hogy 1451-ben a Raguzai elleni háborúban Szent Száva hercegét támogatta, ami a bánság átadásának megtagadása mellett, úgy tűnik, elegendő alapot biztosított Hunyadi számára arra, hogy hűtlennek nyilvánítsa.⁷⁹ Emellett Petkó a nyár folyamán ismeretlen okok miatt a bosnyák királlyal is konfliktusba keveredett, aminek kapcsán a Velencei Köztársaságot kérte fel, hogy járjon közben az érdekében Boszniában.⁸⁰ Ezt követően már csak a bán 1453 tavaszán bekövetkező haláláról van tudomásunk.⁸¹

Végezetül érdemes megvizsgálnunk több, a munkánk során nyitva hagyott kérdést. Elsőként azt, hogy ki állhatott az 1449-es 1451-es lázadást vezető bilaji Tvrtković Tamás és Ivan Novaković mögött. Természetesen előfordulhat, hogy a saját szakállukra garázdálkodtak a bán területén, mégis okunk van feltételezni azt, hogy valaki megbízásából tették, ahogy arról az 1450. december 18-i forrásunk ír.⁸² Három lehetséges személyről tudunk, akinek érdekében állt a lázadás: Hunyadi János, Cillei Ulrik és Tamás István bosnyák király. A legkézenfekvőbb Hunyadival kezdenünk a válaszdást. Mint fentebb láthattuk, Hunyadi 1446-tól kezdve –

⁷⁶ LISTINE IX, 396.

⁷⁷ LISTINE IX, 397–398.

⁷⁸ ELEKES 1952, 406–408.

⁷⁹ RAGUZA 520.

⁸⁰ LISTINE IX, 430.

⁸¹ RAGUZA 539.

⁸² Ld. 54. jz.

Székelly János báni kinevezésével – igényt támasztott a bánság felére, és ez így folytatódott egészen a bán haláláig. Majd azt követően a fiát, Lászlót nevezette ki a bánság élére, megosztva azt Cillei Ulrikkal.⁸³ A lázadás ideje alatt viszont feltűnően hallgatnak a források Hunyadi igényéről. A rigómezei vereség következtében megtépázott tekintélyű Hunyadi figyelmét 1449 és 1451 között épp eléggé lefoglalta tekintélyének és hatalmának visszaállítása, a rendezetlen török kérdés, illetve a despotával, valamint Giskrával fennálló konfliktusa, így „kiszervezhette” a munkát a korábban említett lázadóknak.

Hasonlóan Hunyadihoz a Cillei grófok is a „gyanúsítottak” közé tartoznak. A tanulmányunk elején már szót ejtettünk a szlavóniai hódításaikról, a báni cím megszerzéséről, és a család balkáni ambíciója sem ismeretlen a szakirodalom előtt. Habár tudjuk, hogy 1445 végén Tallóci kiegyezhetett Cillei Ulrikkal, mégis a következő évben is félt egy lehetséges támadástól. Ezt követően a forrásaink hallgatnak arról, hogy a grófok igényt támasztottak volna Petkó területeire, egészen 1452. október 19-ig, amikor is mint dalmát-horvát bán tűnik fel egy oklevélben.⁸⁴ A cím felvétele kapcsolatban állhat azzal, hogy ugyanebben az évben Hunyadi hűtlennek nyilvánította a bánt a Szent Száva hercegével való szövetsége miatt. Majd Petkó halála után hadsereget küldött várainak elfoglalására.⁸⁵

Tamás István bosnyák király mellett is tudunk érveket felsorakoztatni. Minden alkalommal, amikor Velence megszerzett egy korábban a horvát bánshoz tartozó területet, vagy Tallóci felajánlotta valamelyik várát Velencének, azonnal követeket menesztett Szent Márk Köztársaságába, hogy jelezze: a bán birtokai az ő örökségét képezik.⁸⁶ Így történt ez 1444-ben,⁸⁷ 1446-ban,⁸⁸ vala-

⁸³ ENGEL 1996a, 27.

⁸⁴ ENGEL 1996a, 27.

⁸⁵ PÁLÓSFALVI 2001, 436. Az esemény indokként való felhasználását zárójelbe teszi az a tény, hogy Cillei V. László király által kinevezett bánként indult a báni honorhoz tartozó Osztrovica és egy másik vár elfoglalására.

⁸⁶ LOVRENOVIĆ 2006, 296–299.

⁸⁷ LISTINE IX, 185.

⁸⁸ LISTINE IX, 235.

mint 1449-ben is.⁸⁹ Továbbá arról is van információnk, hogy Tvrtković Tamás és a bosnyák király között bizonyosan létezett valamilyen szintű kapcsolat, mert az utóbbi felajánlotta a király és Velence számára az elfoglalt Osztrovicát.⁹⁰ Mindazonáltal nem áll rendelkezésünkre olyan információ, amivel végérvényesen el tudnánk dönteni a kérdést, de azon nem csodálkozhatunk, hogy Petkó ilyen szomszédokkal körülvéve több alkalommal is Velencéhez fordult segítségért, illetve, hogy Stjepan Vukčić Kosačával kötött szövetséget.

A másik nyitva hagyott kérdésünk az, hogy Hunyadi valóban fontolgathatta-e Vrána visszaszerzését. Noha a kérdésre nem tudunk szilárd alapon nyugvó választ adni, azonban közvetett információk segítségével és az események alakulását figyelembe véve felállítható egy hipotézis. Hunyadi az 1448-as rigómezei vereség után nem kevésbé sikertelenül harcolt Brankovics György szerb despota és Giskra ellen. A megviselt tekintélyű és hatalmú kormányzónak minden bizonnyal szüksége lehetett egy olyan eredményre, amivel visszanyerheti hadvezéri nimbuszát. Miután 1451-re ismét sikerült valamelyest konszolidálnia a magyarországi helyzetet,⁹¹ eljött az ideje, hogy a külpolitikára koncentráljon. A döntésében valószínűleg II. Murád 1451. februári halála is közrejátszott, ugyanis ameddig az új szultán, II. Mehmed nem stabilizálta a hatalmát, nem kellett komolyabb fenyegetésre számítani.⁹²

Hunyadinak 1451-ben a bosnyák királlyal fennállt valamilyen konfliktusa, amiről egy a pápának küldött május 18-i levélből értesülünk.⁹³ A konfliktus okairól azonban hallgatnak a forrásaink. Ezek mellett meg kell még említenünk Hunyadinak a raguzaiknak tett ajánlatát, miszerint fegyveresen fog a segítségükre sietni. A segítség részletei is ismertek előttünk: a Magyar Királyságban tartózkodó raguzaik követ július 25-én értesítette városa szenátusát, hogy a kormányzó húszezer katonával hajlandó megtámadni

⁸⁹ LISTINE IX, 300–301.

⁹⁰ LISTINE IX, 377.

⁹¹ Giskrával 1450. március 28-án kötött békét, Brankovicssal pedig 1450 májusában: ELEKES 1952, 394, 397.

⁹² IMBER 2002, 27.

⁹³ VITÉZ 1980, 164.

a Szent Száva herceget, de csak azzal a feltétellel, ha a hadjárat költségeit a városállam finanszírozza.⁹⁴ Az ajánlatot Ragusa nem fogadta el, de az év második felében Hunyadi is lekötötte a Giskra ellen kiújuló háború. Az egy időben történő bosnyák, raguzai és velencei események nem lehetnek teljesen véletlenek. Van rá esély, hogy Hunyadi 1451-ben hadjáratot tervezett indítani nyugatra, ahol legelőször is átvette volna a bánság felét, majd Petkóval együtt megoldhatták volna a bosnyák, raguzai és velencei problémákat raguzai pénzből.

Velence megtámadása ezt követően sem állt távol Hunyadi gondolataitól. Milánó hercege, Francesco Sforza 1452-ben egy Velence elleni katonai szövetség ajánlatával kereste fel Hunyadi Jánost és Cillei Ulrikot.⁹⁵ A tárgyalások célja az volt, hogy a magyarok Milánó és Firenze oldalán belépjenek a Velence és a Nápolyi Királyság ellen vívott háborúba.⁹⁶ A szerződés szerint a magyaroknak legalább tizenkétezer lovast kellett volna vezetniük Itáliába megfelelő fizetségért cserébe. Ezt követően, hogyha magyar segítséggel megnyerik a háborút, akkor Sforza is a törökök ellen fordul.⁹⁷ A több mint egyéves tárgyalás után a firenzei–milánói követ június 27-én elindult Milánóból véglegesíteni a szerződést, de Hunyadi Konstantinápoly 1453. május 29-i eleste miatt végül kihátrált a megállapodásból.⁹⁸ Mindezen érvek felsorolása ellenére valószínűbbnek tartom azt a megoldást, hogy Hunyadi nem akarta fegyverrel megtámadni Velencét, a fenyegetéssel csak valami kedvezményt, jogokat szeretett volna elérni maga vagy a vránai perjel, Szentgyörgyi Székely Tamás részére.

⁹⁴ RAGUZA 509.

⁹⁵ PALL 1975, 454.

⁹⁶ Az 1452–1454 között zajló háború az utolsó szakasza volt a nemzetközi szakirodalomban lombardiai háborúknak (*Guerre di Lombardia*) nevezett, 1423 és 1454 között zajló észak- és közép-itáliai konfliktusoknak. A háború eseményeire ld.: CIUCCIOVINO 2022, 596–621.

⁹⁷ PALL 1975, 460.

⁹⁸ PALL 1975, 468–469.

Összegzés

A tanulmányomban Hunyadi Jánosnak és Tallóci Petkónak a nem éppen harmonikus kapcsolatát vázoltam fel. Annak ellenére, hogy Hunyadi és a Tallóci család szoros szövetségben állt, Matkó, majd Frankó halálát követően a kormányzó és Petkó viszonya megromlott, aminek következtében a kettejük közötti konfliktus végül majdnem a fegyveres összecsapásig, majd hűtlenné nyilvánításig fajult. Habár Petkó területén huzamosabb ideig harcok zajlottak, és Magyarország felől állandó nyomásgyakorlás érte, a dalmát-horvát bánság erőforrásaira, a cetinai zsupánságra támaszkodva, továbbá Velence támogatásával a haláláig meg tudta őrizni a hatalmát mind a magyarok, mind a szomszédai, mind pedig a lázadókkal szemben.

Irodalomjegyzék

Források

- DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár.
- LISTINE IX = *Listine o odnošajih izmedju južnoga slavenstva i mletačke republike*. IX. Szerk. Ljubić, Sime. Zagrab 1890.
- LUKCSICS 1938 = Lukcsics Pál (szerk.): *XV. századi pápák oklevelei*. II. Budapest 1938.
- RAGUZA = *Raguza és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára*. Szerk. Gelcich József, Thallóczy Lajos. Budapest 1887.
- URKUNDENBUCH = *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. V. Főszerk. Zimmermann, Franz. Köln 1975.
- VITÉZ 1980 = *Ioannes Vitéz de Zredna. Opera quae supersunt*. Szerk. Boronkai Iván. Budapest 1980.
- ZICHY IX = *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo*. IX. Szerk. Kammerer Ernő. Budapest 1899.

Szakirodalom

- ČIRKOVIĆ 1964 = Cirković, Sima: *Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba*. Belgrád 1964.
- Ciucciovino 2022 = Ciucciovino, Carlo: *Muzio Attendolo e Francesco Sforza: guerra e politica nell'Italia dello scisma e del primo Rinascimento*. Roma 2022.
- Elekes 1952 = Elekes Lajos: *Hunyadi*. Budapest 1952.
- ENGEL 1977 = Engel Pál: *Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437)*. Budapest 1977.
- ENGEL 1996a = Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája (1301–1457)*. I. Budapest 1996.
- ENGEL 1996b = Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája (1301–1457)*. II. (*Névmutató*). Budapest 1996.
- ENGEL 2003 = Engel Pál: Hunyadi pályakezdése. In: Engel Pál: *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest 2003, 512–526.
- EUBEL 1914 = Eubel, Conrad (szerk.): *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*. II. Monasterii 1914.
- FINE 1994 = Fine Jr., John V. A.: *The Late Medieval Balkans. A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Michigan 1994.
- HUNYADI 2006 = Hunyadi Zsolt: A johanniták Magyarországon a XIV. század végéig. In: *Magyarország és a keresztes háborúk. Lovagrendek és emlékeik*. Szerk. Laszlovszky József, Majorossy Judit, Zsengellér, József. Gödöllő–Máriabesnyő 2006, 195–208.
- IMBER 2002 = Imber, Colin: *The Ottoman Empire*. London 2002.
- KUBINYI 2001 = Kubinyi András: *Mátyás király*. Budapest 2001.
- LAKIĆ 2001 = Lakić, Vilijam (szerk.): *Sedam stoljeća šibenske biskupije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Šibenska biskupija od 1298. do 1998*. Šibenik 2001.
- LOVRENOVIĆ 2006 = Lovrenović, Dubravko: *Na klizistu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska (1387–1463)*. Zágráb–Szarajevó 2006.
- MÁLYUSZ 1980 = Mályusz Elemér: A négy Tallóci-fivér. *Történelmi szemle* 23 (1980/4) 531–576

- PALL 1975 = Pall, Francisc: Relazioni di Giovanni di Hunedoara con l'Italia negli anni 1452–1453. I. Documenti inediti preceduti da una studio. *Revue des études Sud-Est européennes* 13 (1975) 453–478.
- PÁLOSFALVI 2000 = Pálosfalvi Tamás: Cilleiek és Tallóciak: küzdelem Szlavóniáért (1440–1448). *Századok* 134 (2000/1) 45–98.
- PÁLOSFALVI 2001 = Pálosfalvi Tamás: Vitovec János. Egy zsoldos-karrier a 15. századi Magyarországon. *Századok* 135 (2001/2) 429–472.
- PÁLOSFALVI 2016 = Pálosfalvi Tamás: A szentszávai hercegek Magyarországon. In: *Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon*. Szerk. Zsoldos Attila. Székesfehérvár 2016, 113–127.

